

* Arhivist v Pokrajinskem arhivu Maribor, Slovenija, in popisovalec arhivskega gradiva v mnogih podjetjih. Naslov: Partizanska 42, SI – 2360 Radlje ob Dravi, Slovenija. El. pošta: marijan.gerdej@guest.arnes.si
Aarchivist at Pokrajinski arhiv Maribor (Regional archives of Maribor, Slovenia) and inventor of documentary and archival documents in archives and at record creators

GERDEJ, Marijan, A Short Outline of the Records in Business Archives in 20th Century. Atlanti, Vol. 19, Trieste 2009, pp. 263-268.

Original in Slovenian, abstract in English, Italian and Slovenian, summary in English

In the article author researches the archival records which had been originated in ancient industrial undertakings in former Yugoslav political business in 20th century, that originate also in advanced economies and the records remain there and were not been delivered to archival institutions. There are many records that remain in business repositories and were not delivered to archival institutions because of many reasons, because of personal use (retiring) or because of researching the records (building plans, history of business etc.).

GERDEJ, Marijan, Sommario di documenti negli archivi d'impresa. Atlanti, Vol. 19, Trieste 2009, pp. 263-268.

Nell'articolo l'autore compie una ricerca sui documenti archivistici originati nelle antiche intraprese industriali negli affari politici dell'ex Jugoslavia nel XX secolo, che originano anche nell'economia avanzata e che rimango-

UVOD

V XX. stoletju je arhivsko in dokumentarno gradivo¹, ki je nastajalo v podjetjih in v drugi polovici XX. stoletja v delovnih organizacijah², imelo svojo specifično pot in usodo. Že na začetku XX. stoletja so ustanavljali arhive³, ki so pričeli zbirati gradivo takratnih tvrdk in državnih ustanov. Tako je ostajalo gradivo na domačih slovenskih tleh in ga niso zbirali za inozemstvo kot prej, ko je še Slovenija spadala pod avstroogrsko cesarstvo in je gradivo bilo odpeljano v različna mesta (Celovec, Gradec, Dunaj itd.)⁴. Tako so društva, ki so jih ustanavljali domači kulturno osveščeni ljudje pričela zbirati gradivo v domačih arhivskih ustanovah.

Arhivsko in dokumentarno gradivo lahko razvrstimo v naslednja obdobja:

- a. obdobje do 1. svetovne vojne,
- b. obdobje med obema vojnoma (1918-1941),
- c. obdobje v SFRJ (od 1941 do 1991),
- d. obdobje po letu 1991, t.j. obdobje po osamosvojitvi Slovenije do danes.

V tem prispevku se bom osredotočil na zadnji dve obdobji in na arhivsko in dokumentarno gradivo, ki je nastajalo v delovnih organizacijah, kot so podjetja takrat poimenovali.

ARHIVSKO IN DOKUMENTARNO GRADIVO V OBDOBJU V SFRJ – OD 1941 DO 1991

a. Ravnanje z arhivskim gradivom, ki je nastalo do 1941

Leta 1945 se je pričela nova družbena ureditev, ki se je v polstoletnem obdobju različno poimenovala. Nastajala so nova podjetja kot posledica delavskega samoupravljanja. Podjetja so nastajala na temelju podjetij in tvrdk iz nekdanje kraljevine Jugoslavije in so tudi prevzemala gradivo iz prejšnjih obdobj, saj se je v nekaterih delovnih organizacijah ohranilo gradivo skoraj od začetka določenega podjetja, prav gotovo pa iz poznejših obdobj. To gradivo, kolikor ga je sploh

1. Slovenska arhivska teorija in praksa loči arhivsko in dokumentarno gradivo.

2. V času od l. 1945 do 1991 so podjetja imenovali delovne organizacije, čeprav je šlo obenem za podjetja. Naziv podjetje ni bilo zaželeno, ker je socialistično samoupravljanje razvilo različne vrste t. im. delovnih organizacij.

3. Prim. dr. Peter Pavel Klasinc, *Pokrajinski Arhiv v Mariboru in tradicija zbiranja arhivskega gradiva v našem prostoru od začetkov do danes*, «Sodobni arhivi XVI», Maribor 1994, str. 195-199.

4. Tako je sedaj treba iti v tujino in iskati gradivo tam, čeprav se nanaša na slovenske kraje, kar pa zahteva čas in denar.

ostalo, se je pred 1. svetovno vojno zbiralo drugod. Nekaj gradiva pa so po 2. svetovni vojni odpeljali v inozemstvo (Avstrija), saj je šlo za takšno gradivo, ki je imelo poleg poslovnih podatkov tudi podatke o izdelkih in ljudeh, le malo ga je ostalo v delovnih organizacijah na Slovenskem.

Za to gradivo v večini primerov niso kaj prida skrbeli, še posebej ne iz časa med 2. svetovno vojno, saj je gradivo imelo nedovoljene oznake (kljukast križ, podpisano je bilo od »zločincev«, itd). Čeprav so narodno osvobodilna poveljstva podala navodila, da je treba prejšnje gradivo ohraniti in posvečati skrb, se je v praksi marsikaj dogajalo. Morda so kje v Sloveniji skrbeli za predvojno oz. staro gradivo, vendar je bilo tega najbrž malo. Vse kar je nastalo med vojno in je bilo delo takratne oblasti in je nosilo kljukast križ, so uničevali. Gradiva, ki je v podjetjih ostalo, je bilo zelo malo. Nadebudni novi oblastniki so ga množično uničevali in le redkim posameznikom je uspelo, da so ga naskrivaj, ko je bilo na poti v uničenje, »kradli«. Tako je nekaj tega gradiva ostalo.

b. Nastajanje novega gradiva v obdobju socialističnega samoupravljanja

Socialistična podjetja, ki so nastajala velikokrat tudi na temeljih prejšnjih, so ustvarjala svojo dokumentacijo. Iz izkušenj vemo, da so podjetja oz. delovne organizacije nastale velikokrat brez uporabe prejšnje dokumentacije, saj so podjetja in tvrdke zaplenili oz. nacionalizirali, velikokrat pa v teh postopkih niso uredili nič z lastništvom, tako se zdi, da ni bilo prave povezave z prejšnjo dokumentacijo. Kolikor mi je znano, so prvi obiski pristojnih arhivov bili šele deset let po vojni, torej v času, ko je propadlo že veliko starejšega gradiva. Običajno pa arhivisti, ki jih je oblast pošiljala, niso imeli nobenih pooblastil za ukrepanje, tako da so opisali neko stanje, kar pa se je nanašalo le na novo dokumentacijo.

Nova dokumentacija pa je iz dneva v dan rasla in nastajala nova in nova. V letu 1950 je prišlo do predaje podjetij v delavsko samoupravljane. Delavci so prevzeli samoupravljanje. Z uvedbo samoupravljanja pa se je pričelo povečevati upravljanje in pisarniško poslovanje. Naraščati je začela birokracija, ki je ustvarjala vedno več dokumentacije. Politične spremembe, ki so v določenih obdobjih nastajale, so krojile usodo tudi v dokumentaciji, saj se je dogajalo, da so večkrat uničevali gradivo preteklih let, ker naj ne bi bilo dobro za nov politični vidik.

Po drugi strani pa so nastajali številni predpisi, ki so imeli za posledico množenje dokumentarnega gradiva. Logično je, da mora imeti dokumentacija prostor za hrambo in tudi usposobljenega strokovnjaka, ki bo zanjo skrbel. Žal pa v delovnih organizacijah, vsaj tja do sedemdesetih let, nihče ni razmišljal o hrambi, skladiščenju, varovanju in pravilni uporabi in varovanju dokumentarnega gradiva, saj delovne organizacije običajno niso imele ne ustreznih prostorov za hrambo in ne ustreznih ljudi⁵, ki bi prvenstveno skrbeli za arhivsko in dokumentarno gradivo. Zaradi tega je prihajalo do uničevanja tako arhivskega kot dokumentarnega gradiva⁶. To pa so počeli zaradi tega, da so pridobili nove prostore za nastajajoče dokumentarno gradivo, nekaj pa tudi zaradi tega, ker niso imeli pravilno vrednotenja arhivskega gradiva, saj se je dogajalo, da so starejše gradivo enostavno uničili⁷.

no presso le imprese senza esser versate alle istituzioni archivistiche. Ci sono molti documenti che rimangono nei depositi e non vengono versati alle istituzioni archivistiche per svariati motivi, a causa del pensionamento del personale o a causa della ricerca dei documenti (piani di costruzione, storia del commercio, ecc.).

GERDEJ, Marijan, Arhivsko in dokumentarno gradivo v podjetjih v XX. Stoletju. Atlanti, Zv. 19, Trst 2009, str. 263-268.

V prispevku obravnavam in naštevam tisto gradivo, ki je nastajalo v nekdanjih delovnih organizacijah v 20. stoletju oz. v takratnih delovnih organizacijah in je tam tudi ostalo, ker ga iz različnih vzrokov niso predali pristojnemu arhivu. Gre za več vrst dokumentarnega gradiva in tudi arhivskega, ki ga delovne organizacije (dandanes podjetja) niso predala v arhiv kot ustanovo in je ostalo v arhivskih depojih podjetij vse do dandanes. V podjetjih je ostalo tisto gradivo, ki je tudi dandanes pomembno tako za posameznike, ki si urejujejo osebne zadeve (pokojnina) kot za druge osebe, ki potrebujejo različno dokumentacijo (načrti zgradb, zgodovina podjetja, itd.).

5. Prim. dr. Peter Pavel Klasinc, *Organizacija arhivske službe v OZD (organizacijah združenega dela)*, «Arhivi 81», Maribor 1981, str. 91-97; *Status delavcev, ki delajo z dokumentarnim gradivom*, «Sodobni arhivi 1985», Maribor 1985, str. 73-83.

6. Prim. dr. Peter Pavel Klasinc, *Arhivsko gradivo moramo rešiti pred uničenjem*, «Sodobni arhivi 1993», Maribor 1993, str. 145-146.

7. Marijan Gerdej, *Usoda arhivov v podjetjih*, «Sodobni arhivi 1997», Maribor 1997, str. 32-37.

SUMMARY

The archives, records and documentary records as that is determinate in Slovenian archival theory and practice had its specific way and destiny. In the article is researching the beginning of archival records which had been originated in ancient industrial undertakings in former Yugoslav political business in 20th century and in advanced economies, where the records remain there and were not been taken and delivered to archival institutions. The archival institutions were established at the beginning of 20th century and they begun to collect the archives of many firms and local communities. Slovenia was the part of Austro-Hungarian Empire till the end of First World War in 1918, then became a part of kingdom Yugoslavia till 1941, and after the end of Second World War in 1945 became the democratic and later socialistic republic of Socialist Federative Republic of Yugoslavia, and in 1991 became independent Republic Slovenia. The history of archives and records is therefore similar, being visible from above mentioned historical and shaped society periods. The treatment with archives and records originated before 1941 has its own destiny. Many

8. Tu je oral ledino Peter Pavel Klasinc, ki je bil inovator na področju tehničnih in strokovnih vprašanj v arhivski teoriji in praksi. Pričel je oblikovati slovensko arhivistiko in tudi mednarodno, saj je ustanovil Mednarodni inštitut arhivskih znanosti, ki pod njegovim vodstvom deluje še danes.

9. Prim. dr. Peter Pavel Klasinc, *Arhive rešiti, toda kako?*, «Sodobni arhivi XVI», Maribor, marec 1994, str. 5-9.

10. Iz mariborskega arhiva so bili to predvsem strokovnjaki dr. Miroslav Novak, mag. Zdenka Semlič Rajh, Marjetka Legat, idr., to je bil dober arhivski tim, ki je znal prisluhniti sodobni arhivistiki na svetovnem nivoju in tudi v slovenski arhivski praksi, ki so jo tudi predstavljali arhivarji v delovnih organizacijah.

11. Zavedam se, da sem se le dotaknil velikega dela in delovanja mariborskih arhivistov, kjer sta kolega Peter Pavel Klasinc in Miroslav Novak naredila pravi strokovni zasuk v razmišljanju tako arhivskih znanosti kot informatorike, in da bo potrebno vsekakor v bodočnosti še bolj prikazati in osvetliti pomembno delovanje naštetih kolegov in tima okoli njiju, saj je imel Pokrajinski arhiv v časih osemdesetih in devdesetih let zelo pomembno in spoštljivo vlogo tako v slovenskem kot v svetovnem, še posebej pa v medregijskem prostoru med Mariborom, Dunajem, Gradcem, Celovcem, Zalaegerszegom, Zagrebom, Reko in Trstom. To vodilno, ugledno in predvsem strokovno visoko postavljeno in priznano vlogo, ki jo je imel Pokrajinski arhiv Maribor v osemdesetih in devdesetih letih XX. stoletja in jo je izgubil zaradi nerazumevanja in predvsem ozkoizvednosti nekaterih posameznikov iz slovenske arhivistike, nadaljuje sedaj Mednarodni inštitut arhivskih znanosti, ki se je moral zaradi slovenske ozkosti (ali ne morda zaslepljenosti?) preseliti iz Maribora v Trst.

c. Nastanek sodobne arhivistike oz. šole in vpliv na arhivsko teorijo in prakso

Po drugi strani pa sta se v arhivskem svetu oblikovali dve arhivski šoli. V Mariboru so bili osnovani Sodobni arhivi⁸, ki so pričeli prinašati nove in zato sodobne raziskave arhivske teorije in prakse in je prišlo zato do sprememb tudi do arhivov v podjetjih, saj se je pričela orati ledina, kako boljše poslovati in kako bolj učinkovito ohranjati arhivsko in dokumentarno gradivo. Delo Sodobnih arhivov in Mednarodnega inštituta arhivskih znanosti (MIAZ) je zato neprecenljivo, saj so njegove izsledke pričeli uporabljati tudi v tujini (npr. Stage technique, Arhivska šola v Nemčiji, itd.), ker so v teoretičnih in praktičnih raziskavah sodelovali številni ugledni svetovni arhivski in drugi strokovnjaki. Po drugi strani pa so imela ta posvetovanja vedno večji vpliv doma, saj so se arhivarji in drugi ljudje iz delovnih organizacij udeleževali posvetovanj in na ta način prišli do novih spoznanj sodobne arhivske teorije in prakse⁹.

Nedvomno je bil uspeh nove arhivske teorije in prakse, ki se je uveljavljala tudi v poslovanju arhivov v delovnih organizacijah tudi zaradi tega, ker so na posvetovanjih sodelovali predstavniki arhivov podjetij, zelo uspešen, da ne rečem najbolj koristen, saj so arhivarji, ki so delali v delovnih organizacijah, lahko prišli do konkretnih in učinkovitih navodil, smeri, podatkov in praktičnih znanj, da so jih lahko učinkovito in koristno, predvsem pa smotrno uporabljali pri delu z arhivskim in dokumentarnim gradivom. Mnogi arhivarji iz delovnih organizacij so lahko zaradi tega bolj strokovno in učinkovito upravljali z arhivskim in dokumentarnim gradivom v svojih podjetjih. Mariborska arhivistična šola, ki jo je začel, razvijal in vodil strokovnjak P.P. Klasinc s sodelavci¹⁰, je znala in zmogla z novimi in učinkovitimi spodbudami zainteresirati moderno arhivsko znanost na eni strani, na drugi strani pa tudi arhivarje v podjetjih, da so se zavzemali za sodobno in učinkovito ureditev arhivov (skladišč) in dokumentarnega gradiva. Zato je šlo tudi za nenehno izobraževanje arhivskih strokovnih delavcev, prav tako pa tudi arhivarjev v podjetjih, ker so le ti/te bili/le končno del informacijskega sistema v posameznem podjetju.. Ta misel oz. ideja se je vedno bolj uveljavljala.

Po drugi strani pa se je tudi zaradi novih spoznanj v arhivistiki, ki jih je nakazovala in strokovno razvijala mariborska arhivistična šola¹¹ in zaradi novih spoznanj na več ekonomskih področjih pokazalo za potrebno, da podjetje posveti več pozornosti nastajanju in hrambi svoje dokumentacije, saj je od urejenosti informacij bil odvisen tudi poslovni uspeh podjetja. Do teh sodobnih in koristnih spoznanj so odgovorni v podjetjih prihajali različno dolgo. Kjer pa so to hitreje uvideli, so bili tudi poslovno bolj uspešni, kajti od urejenosti in ažurnosti pisarniškega poslovanja, arhiviranja (skladiščenja informacij), od izobraženih delavcev, ki delajo z arhivskim in dokumentarnim gradivom, je zelo odvisna uspešnost posameznega podjetja, saj arhivska dejavnost nedvomno spada v informacijski krog, pa naj gre za nastajanje informacij ali pa za zorenje v skladiščih.

ARHIVSKO IN DOKUMENTARNO GRADIVO PO LETU 1991

Leto 1991 predstavlja slovo od nekega preteklega obdobja, ko je, radikalno gledano, »preminilo« socialistično samoupravljanje in je nastal t.im. »ameriški kapitalizem 17. stoletja oz. obdobje tranzicije, ko je prišlo do osamosvojitve Slovenije. Naenkrat ni bilo več skupne države, ki se je imenovala SFRJ, ampak je šlo za samostojno Slovenijo, ki se je oklicala za demokratično republiko. Vse skupne vrednote in socialni sistem je padel, nastajala je privatizacija, ki se je imenovala tudi divja.

V obdobju po letu 1991 je prišlo tudi do sprememb na arhivskem področju, saj se je menjala arhivska zakonodaja, ki se je že nekaj let pripravljala. Prišlo je do novega arhivskega zakona, ki je nastajal na podlagi prejšnjih določil, vendar pa pri sprejemanju niso bili upoštevani vsi strokovni vidiki, da ne rečem, še najmanj tisti najbolj premišljeni in najboljši, podprti tudi od tujih strokovnjakov. Dejanska in najbolj pozitivna smer, ki je slonela na dolgoletnih praktičnih in strokovnih izkušnjah, je prihajala iz mariborske arhivistične šole pod vodstvom arhivskega strokovnjaka Petra Pavla Klasinca, kar pa na žalost ni bilo sprejeto, saj iz. t.im. ljubljanske arhivistične šole niso zmogli sprejeti priporočil tudi od arhivskih strokovnjakov iz drugih dežel, kar zadeva najboljše in na podlagi dolgoletnih izkušenj pridobljenih arhivskih znanj, še posebno zaradi razvejane strokovne dejavnosti arhivista Klasinca. Tako je bil zakon le sam sebi namen oz. so ga uveljavili le iz t. i.m. ljubljanske arhivistične šole, kar pa pozneje, vse do danes, ko je bilo že nekaj sprememb dodanih, ni obrodilo tistih ciljev in namena, za kar je bil arhivski zakon sprejet in postavljen.

V znamenju prehoda iz socialističnega samoupravljanja v polje privatizacije so se znašle delovne organizacije vsaka na svojem področju in na različnih poteh preživetja. Tudi gradivo, ki je bilo v prejšnjih delovnih organizacijah, je ponekod postalo nepomembno. Prišlo je zopet do novih uničevanj arhivskega in dokumentarnega gradiva. To se je dogajalo zaradi spremembe političnega sistema, ker je bilo treba nekaj zabrisati in pa zaradi odnosa do dokumentarnega gradiva, ki je nastalo po letu 1945. Nastajala so nova podjetja, ki so se tudi prelevila iz takratnih. Tako je nastajala nova dokumentacija, obenem pa so nastajali zopet novi zakoni in predpisi.

V podjetjih je bil odnos do prejšnjega gradiva različen. Nekateri so se ga hoteli znebiti in so ga dajali podjetjem za surovine, še posebej je to veljalo za tisto dokumentarno gradivo, ki mu je potekel rok hrambe (računi, koncepti). Vendar pa so v podjetjih imeli tudi pomembno gradivo, ki je bilo pomembno v raznih družbenih postopkih: razlastitev, nacionalizacija, gradbene zadeve itd., za kar so bili posamezniki zainteresirani.

Šlo je za gradivo, ki ga ustvarjalci (podjetja) niso iz različnih razlogov predali arhivu. Med temi razlogi je bil tudi razlog, da arhivska zakonodaja ni mogla dati pooblastil arhivom in arhivistom, da bi lahko kot inšpektorji imeli pravico odločati z dokumentacijo podjetij. Zato je predajanje arhivskega gradiva arhivskim ustanovam bilo bolj kot postopek dobre volje, največkrat pa tudi zato, da so se

records were taken abroad, also because of Nazis administration during the Second World War; many records were destroyed because of no interest of partisan and new governers after 1945. After the year 1945 new records originated in new socialistic firms, i.e. industrial undertakings. The plenty of socialistic government made many legal and regulations that implemented a mountain of records (archives). The documentation which was grower and grower involved many archival processes and handling, like protection, safeguarding, management, an archivist managing it and finally repositories. Besides the growing of records appeared also on the end of seventies a new archival school had having the beginning in Maribor under the guidance of trickling and modern archivist Peter Pavel Klasinc. There were founded Sodobni arhivi / Modern archives that began with new sight to archival question and problems, especially on technical questions also in business archives, however, many archivists from Slovenian and Yugoslav archives were engaged in research of new archival waves as well also the archivists from business archives. Beside Modern archives were founded also International Archival Day and its publication Atlanti that all open a new sight to modern archival questions. After finishing of former state Yugoslavia the Republic Slovenia appeared in the year 1991. That was the datum of new period also in archival life. Under the construction of archival school

in Ljubljana was accepted new archival law, which was not made according to scientific opinion of the archival school in Maribor, therefore new archival law did not have a good success in archival field and was made a negative influence also in business archives, nevertheless, the archivists had no right or authority to managing on the records in business archives or record creators. The destiny of records at record creators had various ways after Slovenian independency in 1991, because the firms come to private persons and they did not make any care to old documents because of making new one. Some of documents were delivered to archives, but some of them were destroyed. On the other hand new owners did not want to leave the records and documents into archival institutions, because they want to have the records because of many reasons. There are many records that remain in business repositories and were not delivered to archival institutions because of many reasons, because of personal use (retiring) or because of researching the records (building plans, history of business etc.). These records are from personal data, the plans of factories and surroundings, the plans of houses of the workers, personal lists, minutes and reports, the documents of ownership, etc. We must say that the documents (records) have also an cultural value, while they refer to the people that had worked in factories through many years, on the other hand, the records have a relation to

podjetja znebila dokumentarnega gradiva in tako pridobila prostor za svojo dokumentacijo. Res pa je, da so le posamezna podjetja imela pred očmi smoter, da le z vso nekdanjo dokumentacijo, ki postaja končno tudi kulturnega pomena, lahko polno delujejo tudi v bodoči družbi.

Zato nekaterih kategorij arhivskega in dokumentarnega gradiva podjetja niso želela izročiti pristojnim arhivom, najprej zaradi nedorečene zakonodaje¹² in pa zaradi koristnih podjetniških izkoristkov oz. lovom za profitom.

Te kategorije, ki jih nekatera podjetja niso hotela izročiti pristojnim arhivom zaradi naštetih razlogov, so:

- personalne mape,
- načrti tovarn in okolice,
- načrti t.im. družbenega standarda, t.j. načrti hiš in stavb delavcev, počitniških stavb, itd.
- osebni listi, zaključni računi,
- zapisniki takratne (samoupravne) organiziranosti, sozd, tozd, itd,
- listine, ki se nanašajo na lastninjenje.

Obstaja več razlogov poleg naštetih, da se dokumenti niso izročali pristojnim arhivom. Arhivi delovnih organizacij oz. podjetij so nastajali v okviru podjetja, to pa v neki določeni regiji. Delovanje in funkcija podjetja je bila vsekakor primarno v proizvodnji nekega proizvoda, ki so ga izdelovali in z njim tržili, obenem pa je podjetje »skrbelo« tudi za okolico, saj so od tam prihajali ljudje na delo in so se po delu vračali domov in v domače okolje. Po drugi strani pa so ti ljudje v podjetju ustvarjali in tudi pustili tam številna leta svojega življenja. Tako so ustvarjali tudi privatno dokumentacijo, pa tudi dokumentacijo, ki se je v nekaterih podjetjih nanašala na okolje, npr. v rudnikih (Mežica, Idrija,) kamnolomih (Josipdol, Cezlak), peskolomih, itd., in tudi v določenih gradbenih podjetjih. Tako je tu nastajala dokumentacija, ki je bila doslej in je še sedaj življenjskega pomena za določeno okolico¹³.

Po drugi strani pa moramo imeti pred očmi še en vidik: arhivsko in dokumentarno gradivo je zagotovo tudi del kulturne dediščine, za katero je prav, da se zaščiti in ohrani v okolju, kjer je nastajala, saj je to zgodovinski spomenik kakega kraja, tako kot arhitektura, parki, spomeniki, kraji in mesta, itd¹⁴.

SKLEP

Pri proučevanju usod arhivskega in dokumentarnega gradiva v podjetjih v XX. stoletju naj navedem, da je gradivo v nekdanjih delovnih organizacijah in v sedanjih (privatnih) podjetjih imelo prav različen konec oz. usodo, saj so ga nekaj oddajali v (državne, pokrajinske, zgodovinske) arhive, nekaj dokumentacije so, žal, tudi uničevali, nekatera dokumentacija pa je bila zaradi različnih razlogov, tudi zaradi kulturnih in zgodovinskih ciljev, zadržana pri lastniku arhivskega in dokumentarnega gradiva. Moram pa reči, da so nastajale nejasnosti arhivske zakonodaje, ki ni bila jasna in ni

12. Da je prišlo do te situacije, je deloma kriva tudi nova arhivska zakonodaja, ki ni sprejela strokovnih in na podlagi znanstvenih, praktičnih in življenjskih izkušenj, ki jih je predlagala mariborska arhivska šola in je bila nova zakonodaja sama sebi namen, in tudi zato, ker so v nekaterih podjetjih prišli do spoznanja, da morajo hraniti svoje gradivo končno tudi za to, ker se iz dokumentacije vidi zgodovina in dejavnost in ni potrebe, da bi se gradivo oddajalo arhivom, če je zagotovljena varnost in dolgodobna hramba po standardih.

13. Rudnik v Mežici (ali Idriji, Senovem ali drugod) mora imeti načrte podzemnih rogov še vedno pri sebi, saj gre za vzdrževanje rogov v vseh obzorjih, ki niso zalita z vodo, obenem pa gre tudi za turistično dejavnost, ki daje turistom vpogled v delo, življenje in prostor rudarjenja. Tako si ni mogoče predstavljati, da bi dokumentacijo spravili v nek oddaljen arhiv, saj bi se s tem zagotovo zakompliciralo vsakdanje delo.

14. Koliko težav imajo raziskovalci, da pridejo do podatkov, ko morajo hoditi po informacije v oddaljene arhive, ki so povečini v tujejezičnih rokah, kjer je dostop omejen oz. časovno določen, oddaljenost igra zagotovo pomembno vlogo, bivanje, itd.

upoštevala znanstvenega, še manj pa praktičnega raziskovanja in strokovnih ugotovitev. Res pa je, da je vsaj v procesih uničevanja gradiva šlo zaradi neznanja ljudi, ki so ustvarjali arhivsko in dokumentarno gradivo, pa s predpisi niso bili povezani, morda tudi zato, ker ni bilo pravih sankcij. Kljub temu pa menim, da je dobro, če gradivo ostane pri lastniku, saj je končno njegova last in bo v bodočnosti nedvomno pričalo o dejavnosti ustvarjalca, če je le pravilno vzdrževano in ohranjeno in mora biti dostopno proučevanju.

Menim, da mora temu prislughniti tudi zakonodaja, ki bi morala upoštevati vsa dobra in pozitivna znanja slovenskih arhivistov in ne le nekaterih ljudi, kajti znanje je eno za vse, ne glede na to, kdo se dokoplje do njega in si ga nihče ne more prilaščati...

Literatura

Sodobni arhivi, posvetovanja o strokovnih in tehničnih vprašanjih v arhivih. Maribor 1979 – 2001.

Atlanti. Publikacija Mednarodnega inštituta arhivskih znanosti Maribor, 1991 – 2004.

work and surrounding, like mines, planning houses, cultural monuments and so on. Therefore is no way of transmitting of those records to (state) archives. In researching of the destiny of the records in XXth century in Slovenia is to be bring forward that the records from former industrial undertakings and nowadays private firms had many ends, while some were delivered to state (regional, historical and provincial) archives, some others were unfortunately destroyed, but some remain at the records creator because of cultural, historical and the reason of the owner to show his way from the beginning forward. The way of destiny of the records had happened also because of the legislation that had not considered of all heads, nevertheless, also because of archival illiteracy of people that made records. Nevertheless, I believe, that the legislation had to give ear to that archival problems more carefully, because all positive and scientific knowledge of all Slovenian archivists must be considered and done for welfare of the heritage and the archival knowledge is not reserved for one person, but is done to everyone who show the love to safeguard the paper modified life and history.